НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ
ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ
ІМЕНІ БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО
вул. Шевченка, 46, м. Хмельницький, 29007, тел. (0382) 65-27-09
E-mail: nadpsu@dpsu.gov.ua, сайт: www.nadpsu.edu.ua, код згідно з ЄДРПОУ 14321481

Голові разової спеціалізованої вченої ради ID 17214
Донецького державного університету внутрішніх справ
доктору юридичних наук, професору
Олександру КУРАКІНУ

ВІДГУК
опонента доктора юридичних наук, професора
ХАЛИМОНА Сергія Івановича
на дисертацію
НІКІФОРОВОЇ Анастасії Юріївни
на тему «Діяльність правоохоронних органів щодо запобігання створенню непередбачених законом воєнізованих або збройних формувань», подану на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 262 – Правоохоронна діяльність

Вивчення змісту дисертації та наукових праць Нікіфорової Анастасії Юріївни дає підстави зробити наступні висновки:

Актуальність теми дослідження. Проблема запобігання створенню не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань набула особливого значення в умовах збройної агресії російської федерації проти України. Починаючи з 2014 року, такі формування використовуються державою-агресором для встановлення та підтримання окупаційного режиму, здійснення збройного насильства, протиправного контролю над населенням і територіями України. Після повномасштабного вторгнення у 2022 році характер їх діяльності зазнав певних змін, що зумовлює необхідність удосконалення форм і методів запобіжної діяльності правоохоронних органів.

Про актуальність обраної теми свідчать і статистичні дані. Як зазначає дисертантка, упродовж 2014–2025 років в Україні обліковано 3720 кримінальних правопорушень, передбачених ст. 260 КК України. Водночас суттєве зменшення кількості зареєстрованих кримінальних правопорушень цієї категорії протягом останніх років не дає підстав стверджувати про зниження суспільної небезпечності досліджуваного явища. Зміна характеру діяльності незаконних

UB
Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького (в/ч 9960)
№03.1.6.1/56408/26-Вн від 09.11.2026
КЕП: Халимон С. І.
2DF8FEBBA47785FA04000000EF710000E4CD0300
Сертифікат дійсний з 03.08.2026 00:00 до 02.08.2028 23:59

формувань, їх інтеграція до військових структур держави-агресора, використання сучасних засобів комунікації та прихованих механізмів фінансування створюють додаткові труднощі для правоохоронних органів.

Важливість дослідження зумовлена також необхідністю вдосконалення взаємодії правоохоронних органів, своєчасного виявлення обставин, що сприяють створенню таких формувань, а також розроблення заходів запобігання їх діяльності, насамперед на прифронтових, прикордонних і деокупованих територіях. Наведене дає підстави стверджувати, що обрана А. Ю. Нікіфоровою тема дисертаційного дослідження є актуальною, має наукове та практичне значення, а її розроблення відповідає сучасним потребам правоохоронної діяльності.

Актуальність роботи, окрім цього, підтверджується її відповідністю Тематиці наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок МВС України на 2025–2029 роки, затвердженій наказом МВС України від 21 травня 2024 року № 326. Дисертацію виконано в межах прикладної науково-дослідної роботи Донецького державного університету внутрішніх справ «Організаційні, правові та тактичні засади протидії організованій злочинній діяльності» (державний реєстраційний номер 0123U104250).

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані здобувачкою, у своїй більшості є обґрунтованими і переконливими. Авторкам використала значну кількість вітчизняних та зарубіжних літературних джерел, законодавчі та підзаконні нормативні акти України. Список використаних джерел складає 219 найменувань.

Достатньо репрезентативною є емпірична база дослідження, яку становлять узагальнені матеріали 170 судових рішень за ст. 260 КК України, результати опитування 93 слідчих і 122 оперативних працівників Національної поліції України, офіційні статистичні дані за 2014–2025 роки, інформаційно-аналітичні матеріали правоохоронних органів, а також результати вивчення оперативно-розшукової, слідчої та судової практики. Позитивної оцінки заслуговує використання здобувачкою комплексу загальнонаукових і спеціальних методів дослідження. Зокрема, історико-правовий метод дозволив простежити розвиток кримінально-правової заборони створення незаконних воєнізованих або збройних формувань, порівняльно-правовий використано для дослідження зарубіжного досвіду, статистичний і соціологічний методи дали змогу охарактеризувати сучасний стан досліджуваного явища та визначити проблемні питання запобіжної діяльності правоохоронних органів.

Обґрунтованість висновків дисертації підтверджується також послідовністю проведеного дослідження. Авторка розглянула теоретичні та кримінально-правові засади запобігання створенню незаконних формувань, дослідила їх кримінологічну характеристику, після чого запропонувала загальні та спеціальні заходи запобігання. Така побудова роботи дозволила пов’язати теоретичні положення з результатами аналізу правозастосовної практики та

сформулювати пропозиції щодо вдосконалення діяльності правоохоронних органів. Загалом використана методологія, нормативна та емпірична база дослідження дають підстави вважати основні наукові положення, висновки й рекомендації дисертації достатньо аргументованими.

3. Наукова та практична значущість отриманих результатів полягає в тому, що сформульовані у дисертації положення, висновки та рекомендації доповнюють наукові знання про кримінологічну характеристику створення не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань, причини та умови їх виникнення, а також особливості діяльності правоохоронних органів щодо запобігання таким кримінальним правопорушенням.

Наукові результати дослідження мають прикладне значення та можуть бути використані: у правотворчій діяльності – під час удосконалення кримінального законодавства України, зокрема положень ст. 260 КК України щодо відповідальності за створення не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань; у практичній діяльності правоохоронних органів – під час розроблення організаційних і спеціальних заходів запобігання створенню таких формувань, удосконалення міжвідомчої взаємодії, інформаційно-аналітичного забезпечення та оперативно-розшукової діяльності; в освітньому процесі – під час підготовки навчально-методичних матеріалів із кримінології, кримінального права, поліцейської та оперативно-розшукової діяльності, а також підвищення кваліфікації працівників правоохоронних органів.

Аналіз рецензованої дисертації дає підстави стверджувати, що в результаті проведеного дослідження авторка загалом досягла визначеної мети та вирішила поставлені завдання. Сформульовані висновки і пропозиції мають наукове та практичне значення і можуть бути використані для вдосконалення діяльності правоохоронних органів щодо запобігання створенню не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань.

4. До найбільш вагомих наукових положень дисертації, що характеризуються новизною або її елементами, на думку опонента, слід віднести такі:

Насамперед заслуговує на увагу розроблена дисертанткою комплексна методика діяльності правоохоронних органів щодо запобігання створенню не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань в умовах воєнного стану. Її основу становлять кримінологічна характеристика зазначених правопорушень, система детермінант, особливості осіб, причетних до їх вчинення, а також комплекс правових та організаційних заходів запобігання. Практичне значення такого підходу полягає в можливості врахування зазначених складових під час організації запобіжної діяльності правоохоронних органів.

Позитивної оцінки заслуговує запропонована авторкою організаційно-аналітична модель запобігання створенню незаконних воєнізованих або збройних формувань, що передбачає міжвідомче оцінювання загроз за методологією SOCTA, використання OSINT, налагодження взаємодії правоохоронних органів із військовими адміністраціями та територіальними

громадами. Особливого значення такі заходи набувають на прифронтових і деокупованих територіях.

Науковий інтерес становить пропозиція здобувачки щодо доповнення ст. 260 КК України частиною шостою, якою передбачити відповідальність за діяння, визначені частинами першою – третьою цієї статті, вчинені з використанням умов воєнного стану або збройного конфлікту в інтересах держави-агресора, її збройних формувань чи окупаційної адміністрації. Зазначена пропозиція спрямована на диференціацію кримінальної відповідальності з урахуванням підвищеної суспільної небезпечності таких діянь.

Окремо слід відзначити обґрунтовану авторкою доцільність запровадження в оперативно-розшукову практику стратегії випередження, яка охоплює пошуковий, перевірочний та інформаційно-аналітичний напрями. Такий підхід орієнтує діяльність оперативних підрозділів на своєчасне виявлення ознак формування незаконних воєнізованих або збройних структур, встановлення їх організаторів, джерел фінансування, каналів постачання зброї та інших ресурсів.

Заслуговує на схвалення також запропонована дисертанткою систематизація детермінант створення незаконних воєнізованих або збройних формувань на макро-, мезо- та особистісному рівнях. Такий розподіл дозволяє враховувати як обставини, пов’язані зі збройною агресією та тимчасовою окупацією окремих територій України, так і організаційні, соціально-економічні та індивідуальні чинники залучення осіб до діяльності зазначених формувань.

Наведені наукові положення свідчать про наявність у дисертації результатів, які мають теоретичне та прикладне значення для вдосконалення діяльності правоохоронних органів щодо запобігання створенню не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань.

5. Наукові положення, висновки та рекомендації дисертації достатньо повно викладені в анотації та наукових публікаціях. Анотація містить стислий опис основних положень і результатів дослідження і повністю відображає зміст дисертації. Дисертацію, анотацію та наукові публікації оформлено відповідно до встановлених МОН України вимог.

Основні положення та висновки дослідження, що сформульовані в дисертації, відображено в 7 наукових публікаціях, серед яких чотири статті – у виданнях, включених МОН України до переліку наукових фахових з юридичних наук, три тези доповідей на науково-практичних конференціях.

Оформлення дисертації А. Ю. Нікіфорової відповідає тим вимогам, які висуваються до такого роду робіт. Зокрема, слід відмітити, що структурно дослідження побудовано логічно, розділи і підрозділи взаємопов’язані між собою.

Обрана структура дисертації дозволила авторці послідовно і системно проаналізувати широкий спектр питань, які стосуються діяльності правоохоронних органів щодо запобігання створенню не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань. При визначенні розділів основного

тексту та підрозділів автором дотримані правила пропорційності, взаємовиключення і неперервності.

Під час аналізу дисертації порушень вимог академічної доброчесності не виявлено. У роботу наявні посилання на джерела інформації у разі використання ідей, тверджень і відомостей, надано достовірну інформацію про результати наукової діяльності. Дисертація відповідає науковій спеціальності, за якою здійснене дослідження. В цілому дисертаційне дослідження виконане на належному рівні.

6. Разом із тим, позитивно оцінюючи результати проведеного дослідження, вважаємо за необхідне звернути увагу на окремі положення дисертації, які мають дискусійний характер або потребують додаткового обґрунтування.

1. Дисертантка пропонує доповнити ст. 260 КК України новою частиною шостою, якою встановити відповідальність за діяння, передбачені частинами першою – третьою цієї статті, вчинені з використанням умов воєнного стану або збройного конфлікту в інтересах держави-агресора (с. 69–70). Не заперечуючи доцільності диференціації кримінальної відповідальності, вважаємо, що ця пропозиція потребує додаткового обґрунтування з огляду на співвідношення ст. 260 КК України зі статтями 111, 111^1, 111^2 та 258^3 КК України. Зокрема, доцільно уточнити, які саме випадки протиправної поведінки не охоплюються чинними кримінально-правовими нормами та потребують встановлення додаткової кваліфікуючої ознаки. Наявність у запропонованій нормі застереження про застосування більш суворого покарання за інше кримінальне правопорушення не повною мірою усуває питання щодо розмежування відповідних складів.

2. До положень наукової новизни авторка відносить обґрунтування доцільності запровадження в оперативно-розшукову практику стратегії випередження, яка передбачає пошуковий, перевірочний та інформаційно-аналітичний напрями діяльності. Підтримуючи необхідність своєчасного виявлення ознак створення незаконних формувань, слід зазначити, що наведені напрями загалом є характерними для оперативно-розшукової діяльності та вже використовуються в практиці оперативних підрозділів. У зв’язку з цим потребує додаткового пояснення, у чому саме полягає новизна запропонованої стратегії, які її положення виходять за межі традиційних підходів до оперативно-розшукового запобігання кримінальним правопорушенням та яким чином передбачається оцінювати результативність її застосування.

3. Окремі питання виникають щодо співвідношення предмета дослідження та змісту запропонованих заходів запобігання. Зокрема, у підрозділі 3.2 (с. 188–209) значну увагу приділено виявленню вже створених незаконних воєнізованих або збройних формувань, встановленню їх учасників, припиненню діяльності, перекриттю каналів фінансування та озброєння. Безперечно, зазначені заходи мають важливе значення для правоохоронної діяльності. Однак тема дисертації передбачає дослідження саме запобігання створенню таких формувань. Тому доцільно було б чіткіше розмежувати заходи, спрямовані на недопущення їх

створення, від заходів виявлення та припинення діяльності вже сформованих незаконних структур, визначивши особливості їх застосування на відповідних етапах протиправної діяльності.

4. Позитивно оцінюючи використання авторкою значного емпіричного матеріалу, зокрема результатів вивчення 170 судових рішень за ст. 260 КК України, варто звернути увагу на необхідність детальнішого висвітлення порядку формування відповідної вибірки. У підрозділі 2.3 (с. 135–157) наведено низку кількісних показників, що характеризують осіб, причетних до створення та діяльності незаконних формувань. Однак для оцінювання репрезентативності отриманих результатів доцільно було б конкретизувати критерії відбору судових рішень, територіальні та часові межі досліджуваної сукупності, а також кількість осіб, відомості про яких стали основою для формування узагальнених кримінологічних характеристик.

Висловлені зауваження мають переважно дискусійний характер, відображають наукову позицію опонента та можуть бути предметом обговорення під час прилюдного захисту дисертації. Вони не впливають на загальну позитивну оцінку проведеного дослідження та його наукових результатів.

Загальний висновок

7. **Дисертація НІКІФОРОВОЇ Анастасії Юріївни** на тему «Діяльність правоохоронних органів щодо запобігання створенню непередбачених законом воєнізованих або збройних формувань», подана на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 26 «Цивільна безпека» за спеціальністю 262 «Правоохоронна діяльність» є самостійною завершеною науковою працею, містить нові науково обґрунтовані результати проведених досліджень, які розв’язують конкретне наукове завдання, за змістом, обсягом, науковою новизною, теоретичним і практичним значенням та оформленням відповідає вимогам пунктів 6, 7, 8, 9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 № 44 (зі змінами та доповненнями), а її авторка **НІКІФОРОВА Анастасія Юріївна** на підставі викладеного заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 262 Правоохоронна діяльність.

Офіційний опонент:
заступник начальника кафедри
теорії права та кримінально-процесуальної діяльності
Національної академії Державної прикордонної
служби України імені Богдана Хмельницького,
доктор юридичних наук, професор,
полковник юстиції Сергій ХАЛИМОН